

Wigilia Paschalna w nauczaniu Jana Pawła II

W liturgii wspólnota Kościoła celebruje zbawcze dzieło Jezusa Chrystusa. Uobecnianie tych wydarzeń dokonuje się w ramach obchodów całego roku liturgicznego, kiedy to „Kościół odsłania całe misterium Chrystusa, poczynając od wcielenia i narodzenia aż do wniebowstąpienia, do dnia Pięćdziesiątnicy oraz do oczekiwania błogosławionej nadziei i przyjścia Pana” (KL 102). Szczytem całego roku liturgicznego jest Triduum Paschalne¹ rozumiane nie tylko w kategoriach trzech kolejnych dni czy też następujących po sobie dób wieńczących okres Wielkiego Postu, ale jako kolejne fazy misterium paschalnego. Należą do nich: pożegnalna i zarazem prorocza uczta zapowiadająca krwawą ofiarę, śmierć na krzyżu, spoczynek w grobie i pełne chwały zmartwychwstanie². Ponieważ paschalne misterium Chrystusa jest centralnym wydarzeniem całej historii zbawienia, obchód tych tajemnic stanowi rdzeń roku liturgicznego i całego chrześcijańskiego życia³. Obchody roku liturgicznego, nazywanego także „sakramentem całej historii zbawienia”, stanowią syntezę dziejów, których punktem kulminacyjnym jest Chrystusowa Pascha celebrowana w liturgii⁴. Wigilia Paschalna jest w całym roku uroczystością nad uroczystościami. W niej Kościół odnajduje prawdę o wszczępieniu ludzkości w misterium męki i zmartwychwstania Chrystusa. Sprawowanie tej liturgii jest również oczekiwaniem Kościoła na powtórne przyjście Pana⁵.

Papież Jan Paweł II w bogatym swym nauczaniu wiele miejsca poświęca tajemnicy paschalnej Chrystusa, ze szczególnym uwzględnieniem sprawowanej w porze nocnej Wigilii Paschalnej⁶. Wielką wagę przypisuje sprawie właściwego przygotowania do uczestnictwa w tej celebracji. Specyficzny charakter Wielkiej Soboty, którą

---

¹ Obchody Triduum rozpoczynają się Mszą Wieczery Pańskiej sprawowaną w Wielki Czwartek, mają swoje centrum w Wigilii Paschalnej i kończą się celebracją Nieszporów w niedzielę uroczystości Zmartwychwstania Pańskiego. Zob. *Ogólne normy roku liturgicznego i kalendarza*, nr 19 [dalej: ONR-LiK], w: *Mszał rzymski dla diecezji polskich* [dalej: MR], Poznań 1986, s. [68].

² Zob. B. Nadolski, *Liturgika*, t. II, Poznań 1991, s. 65.

³ Zob. Kongregacja Kultu Bożego, *List okólny o przygotowaniu i obchodzeniu świąt paschalnych* (16.01.1988), nry 1, 38, 77; Jan Paweł II, *Zmartwychwstanie Chrystusa fundamentem wiary* (katecheza wygłoszona podczas audiencji generalnej 14 kwietnia 1993 r.), „L'Osservatore Romano” [dalej: OR] 14 (1993) nr 7 (154), s. 39; J. Janicki, *Pascha – centrum roku liturgicznego Starego i Nowego Ludu Bożego*, RBL 51 (1998) nr 2, s. 101-102; tenże, *Eucharystia – centrum i wypełnienie misterium paschalnego*, RBL 46 (1993), nr 3-4, s. 148-156; tenże, *Misterium paschalne Chrystusa centralnym wydarzeniem życia Kościoła*, RBL 49 (1996), nr 4, s. 236-248; tenże, *Święto Paschy – „uroczystość nad uroczystościami”*, w: *Diligis me? Pasce*, red. S. Czerwik, M. Mierzwa, t. 1, Sandomierz 1999, s. 381.

⁴ S. Czerwik, *Odnowa liturgii roku kościelnego*, „Kielecki Przegląd Diecezjalny” 46 (1970), s. 7; por. Jan Paweł II, *Święte Triduum miłości i przebaczenia* (katecheza wygłoszona podczas audiencji generalnej 27 marca 1991 r.), OR 12 (1991) nr 4 (131), s. 43.

⁵ Zob. Kongregacja Kultu Bożego, *List okólny o przygotowaniu i obchodzeniu świąt paschalnych*, nry 38, 77, 79-80; J. Janicki, *Pascha – centrum roku ...*, s. 111.

⁶ Każdego roku Jan Paweł II przewodniczył liturgii Triduum Paschalnego. Mszę świętą Wieczery Pańskiej sprawuje w Bazylice Św. Jana na Lateranie, zaś pozostałe celebracje liturgiczne sprawowane są w Bazylice Św. Piotra na Watykanie.

Jan Paweł II nazywa dniem *aliturgicznym*, w świadomości chrześcijan winien wzbudzić przekonanie, iż zostali powołani, aby trwać w milczeniu i medytacji, umacniając w ten sposób nadzieję na ponowne spotkanie ze swoim Panem⁷. Ten medytacyjny klimat ma pomóc człowiekowi w odkrywaniu wielkiego bogactwa treści i łaski, jakie niesie z sobą tajemnica paschalna Syna Bożego.

1. Pascha objawieniem Bożej mocy

Misterium pojednania uobecnione w paschalnym dziele Syna Bożego jest przede wszystkim objawieniem prawdy o miłości i mocy Bożej. Wielkość tej tajemnicy podkreśla w swoim nauczaniu papież Jan Paweł II, który uzasadnia konieczność czuwania tego dnia. Wyraża przekonanie, że Kościół i cały świat czuwa, gdyż „godzina zwycięstwa Chrystusa nad śmiercią jest największą godziną jego dziejów”⁸. Ta godzina stanowi klucz do zrozumienia całego misterium paschalnego oraz jest czynnikiem motywującym wszystkich chrześcijan do tego, aby tej nocy podjęli trud czuwania. W tym duchu Ojciec Święty zwraca się w formie inwokacyjnej do Jezusa Chrystusa: „Czuwamy przeto. Pojęliśmy, jaką moc ma Twoja Godzina. Czuwanie nasze nie jest tylko obecnością. Nie jest tylko rozpamiętywaniem. Jest pełnia liturgii. [...] W ciągu tej nocy bowiem, u kresu Twojej Godziny, Ty zadasz śmierć śmierci”⁹.

Prawda o Bożej mocy sięga początków historii świata i człowieka. Do tych korzeni prowadzi nas uczestnictwo w liturgii Wigilii Paschalnej. Bogactwo lektury słowa Bożego czytanego i rozważanego podczas tej celebracji pokazuje bardzo wyraźnie, jak tej właśnie nocy prawda o tajemnicy paschalnej Chrystusa powraca do początku dzieła stworzenia. Zbawcza moc Boga obawia się w każdym etapie historii. Ona niejako towarzyszy człowiekowi przez wszystkie czasy. Papież zauważa, iż mocą Chrystusowej Paschy Duch Święty od samego początku dokonuje przemiany oblicza ziemi i przyczynia się do odnowy człowieka. Źródłem przemieniającej siły jest „miłość, która tej właśnie Nocy paschalnej objawia się jako potężniejsza od śmierci – i od grzechu, który jest śmiercią duszy. Dlatego też noc paschalnej wigilii od prachrześcijańskich czasów była dla katechumenów wielką godziną chrztu”¹⁰.

W historii zbawienia nadszedł i taki moment, kiedy Boża moc objawiła w pełni swoje oblicze. Jan Paweł II nawiązuje w swoim nauczaniu do prawdy, iż Pascha w historii narodu wybranego stała się pamiątką wyprowadzenia Izraelitów z niewoli egipskiej¹¹. W tym historycznym fakcie objawiony został światu ogrom mocy, dzięki której ludność izraelska odzyskała w darze utraconą wolność. Wspominając to wydarzenie, Kościół także „gromadzi się na czuwaniu, aby uwielbiać moc Najwyższego.

⁷ Zob. Jan Paweł II, *Liturgia Wielkiego Tygodnia* (katecheza wygłoszona podczas audiencji generalnej 3 kwietnia 1996 r.), OR 17 (1996) nr 5 (183), s. 39.

⁸ Tenże, *Godzina zwycięstwa Chrystusa nad śmiercią jest największą godziną w dziejach świata* (homilia wygłoszona 18 kwietnia 1981 r.), OR 2 (1981) nr 4 (16), s. 5.

⁹ Tenże, *Ty zadasz śmierć śmierci* (homilia wygłoszona 18 kwietnia 1987 r.), OR 8 (1987) nr 4 (89), s. 6.

¹⁰ Tenże, *Wielka godzina chrztu* (homilia wygłoszona 30 marca 1991 r.), OR 12 (1991) nr 4 (131), s. 38.

¹¹ Zob. *Słownik teologii biblijnej*, red. X. Leon-Dufour, Poznań 1990, s. 646.

[...] Jest to ta sama Moc, która wyraziła się na początku w stworzeniu świata. [...] Jest to ta sama Moc, która się okazała przy wyzwoleniu Izraela z Egiptu. Moc, która przeprowadziła naród wybrany przez Morze Czerwone, ocalając go z rąk faraona. Kościół, zgromadzony na czuwaniu przy grobie Chrystusa, rozpamiętywa wydarzenia, w których objawiła się Boża Moc: moc stwórcza, moc zbawcza¹². O tej samej mocy mówi Ojciec Święty powtórnie w atmosferze zbliżających się świąt paschalnych. Tym razem ujmuje ją w kategoriach cudu i podkreśla jednocześnie wszystkie jej atrybuty. Przypomina, iż zgromadzona wspólnota Kościoła staje się świadkiem „Bożej mocy [...], która jest Życiem objawionym i nam przekazanym, aby nadać nowe oblicze bytowaniu i oczekiwaniom ludzi także w naszej epoce. Mocy, która objawia dobro, piętnuje zło i jego dramatyczne konsekwencje. Bożej mocy, która jest źródłem nowych sił, zdolnych wstrząsnąć nawet zatwardziałymi sercami i przywrócić odwagę tym, którzy zagubili drogę, błakają się bez celu niczym pielgrzymi nicości. Bożej mocy, która jest warunkiem prawdziwej wolności człowieka i która głosi mu – dzisiaj i zawsze: Miłość zwyciężyła nienawiść¹³”.

W tym duchu rodzi się właściwe rozumienie i przeżywanie tajemnicy paschalnej, która jest objawieniem Bożej mocy. Z całą jednak stanowczością, Jan Paweł II podkreśla, że misterium Chrystusowej Paschy nie jest tylko i wyłącznie faktem historycznym. To wydarzenie z epoki Starego Testamentu wskazuje na konsekwencje, które obecne są w obszarze ludzkiego życia. Nie jest to bowiem fakt odosobniony, lecz wydarzenie, „które wiąże się z naszym losem i z naszym zbawieniem. Jest świętem, które nas dotyczy, które sięga naszego wnętrza. [...] W ten sposób los Chrystusa stał się naszym losem, Jego męka naszą męką, a Jego zmartwychwstanie naszym powstaniem z martwych¹⁴”. Nieco wcześniej Papież odwoływał się już do tej prawdy, orzekając jednoznacznie, że uzyskanie przez człowieka wolności mocą tajemnicy Chrystusowej Paschy oznacza zupełnie nową kategorię wolności. Jak niegdyś w Starym Przymierzu Pascha Izraela polegała na przejściu do innej formy życia ziemskiego, z niewoli egipskiej ku życiu w wolności, tak „Pascha Kościoła oznacza przejście ku Życiu Wiecznemu, które jest z Boga i które jest życiem w Bogu. Żadna ziemia obiecana w tym świecie nie może zapewnić takiej wolności. Nie może zapewnić takiego życia¹⁵”.

W nawiązaniu do tak rozumianego *przejścia* Papież dostrzega, że udział w misterium paschalnym Chrystusa należy traktować w kategoriach swoistego rodzaju wezwania do odnowy życia, do nieustannego przechodzenia w mocy samego Boga od śmierci duchowej do życia w Bogu. Jednocześnie Ojciec Święty dodaje, że jest to

---

¹² Jan Paweł II, *Prawica Pańska moc ukazuje* (homilia wygłoszona 6 kwietnia 1985 r.), OR 6 (1985) nr 4-5 (64-65), s. 11.

¹³ Tenże, *Miłość zwyciężyła nienawiść* (katecheza wygłoszona podczas audiencji generalnej 7 kwietnia 1996 r.), OR 17 (1996) nr 5 (183), s. 44.

¹⁴ Tenże, *Dzień Paschy trwa* (przemówienie wygłoszone 6 kwietnia 1988 r.), OR 9 (1988) nr 3-4 (100-101), s. 14.

¹⁵ Tenże, *Pascha Kościoła – przejście ku życiu* (homilia wygłoszona 29 marca 1986 r.), OR 7 (1986) nr 3 (77), s. 8; por. tenże, *Miłość silniejsza niż śmierć* (przemówienie wygłoszone 19 kwietnia 1987 r.), OR 8 (1987) nr 4 (89), s. 1; tenże, *Paschalny sens życia* (przemówienie wygłoszone podczas audiencji generalnej 22 marca 1989 r.), OR 10 (1989) nr 3 (111), s. 18.

tajemnica o charakterze powszechnym, która ogarnia wszystkie ludy i narody, przekracza granice czasu i urzeczywistnia się w okresie specjalnym, który jest czasem zbawienia¹⁶.

Cała historia zbawienia stanowi dowód nieustannego objawiania się mocy Bożej, dzięki której Izrael cieszył się obecnością Najwyższego w dziejach swojego narodu. Szczególnym znakiem objawiającym tę moc był fakt wyprowadzenia Izraelitów z niewoli egipskiej i odzyskanie wolności. W sposób najdoskonalszy Bóg objawił swoją moc w tajemnicy paschalnej Syna Bożego, która stała się źródłem nowej rzeczywistości w dziejach człowieka i świata.

2. Pascha źródłem nowej rzeczywistości

Nauczanie w zakresie teologii podkreśla, że tajemnica paschalna Jezusa stanowi szczyt i centrum całego rocznego cyklu obchodów liturgicznych. Jan Paweł II niejako w uzupełnieniu dodaje, iż Wigilia Paschalna jest także źródłem, gdyż „stąd bowiem bierze początek całe życie sakramentalne”¹⁷. Zarówno skuteczność, jak i moc sakramentalnej łaski czerpie z misterium paschalnego Chrystusa, które posiada wymiar ponadczasowy. Pomimo tego, iż Pascha Chrystusa dokonała się na tej ziemi, to jednak „Chrystus w swej paschalnej tajemnicy przeszedł od śmierci ku życiu – to znaczy: zniszczył w zarodku dziedzictwo grzechu przez swoje posłuszeństwo aż do śmierci. Pascha Chrystusa oznacza więc także przejście przez dzieje grzechu ludzkości aż do początku. [...] Zanim zmartwychwstał, dotknął swoją śmiercią grzechu człowieka we wszystkich pokoleniach tych, którzy pomarli. Nawiedził je mocą swojej śmierci: odkupieńczą mocą swojej śmierci. Ożywiającą mocą swojej śmierci”¹⁸. Dlatego też Wigilia Paschalna uobecnia te wydarzenia, które rodzą na przestrzeni historii nową rzeczywistość.

Liturgia nocy zmartwychwstania doskonale objawia prawdę o autentycznej przemianie, jakiej człowiek doświadcza dzięki Chrystusowej łasce. Struktura celebracji oraz bogactwo znaków ukazują w sposób bardzo klarowny, że „w centrum wigilii paschalnej jest naprzód „stary człowiek”, człowiek grzechu, który ma umrzeć wraz z Chrystusem, wraz z Nim zostać pogrzebany – ażeby w odkupieńczej śmierci Chrystusa umarł grzech – i aby o brzasku Niedzieli Wielkanocnej narodził się „człowiek nowy”. Człowiek, który żyje na nowo przez Chrystusa. [...] „Pusty grób” oznacza nie tylko zmartwychwstanie Chrystusa. Oznacza nowe życie – życie w Łasce. Oznacza «nowego człowieka»”¹⁹. Dzięki życiodajnej tajemnicy paschalnej Chrystusa, odrodzony nowy człowiek wkracza w nowe życie. O tym fakcie przypomina papież Jan Paweł II wielokrotnie, chcąc podkreślić wielkość i wagę tej fundamentalnej prawdy.

¹⁶ Zob. tenże, *Triduum Sacrum* (katecheza wygłoszona podczas audyencji generalnej 30 marca 1994 r.), OR 15 (1994) nr 5 (163), s. 7.

¹⁷ Tenże, *Pascha Chrystusa nadzieją świata* (homilia wygłoszona 3 kwietnia 1999 r.), OR 20 (1999) nr 5-6 (213), s. 21.

¹⁸ Tenże, *Pascha Kościoła – przejście ku życiu...*, s. 8; por. tenże, *Miłość silniejsza niż śmierć...*, s. 1; tenże, *Zmartwychwstał* (homilia wygłoszona 10 kwietnia 1993 r.), OR 14 (1993) nr 5-6 (153), s. 32.

¹⁹ Tenże, *Nie umrę, ale żyć będę* (homilia wygłoszona 10 kwietnia 1982 r.), OR 3 (1982) nr 4 (28), s. 6.

W homilii podczas celebracji Wigilii Paschalnej roku 1980, Ojciec Święty wołał: „Tyś jest Chrystus, Syn Boga Żywego, którego Ojciec uwielbił Zmartwychwstaniem i życiem w pośrodku dziejów człowieka. Oddałeś Ojcu w Twojej śmierci byt każdego z nas – życie każdego człowieka, które naznaczone jest koniecznością śmierci – aby każdy mógł odzyskać w Twoim Zmartwychwstaniu świadomość i pewność, że przez Ciebie i wraz z Tobą wkracza w Nowe Życie”²⁰. Kategoria nowego człowieka i nowego życia jest ściśle powiązana z prawdą o nowym stworzeniu. Moc tajemnicy paschalnej tworzy rzeczywistość nowego stworzenia, gdyż „w tajemnicy śmierci i zmartwychwstania Chrystusa wszystko zostaje odkupione, wszystko znów staje się doskonale dobre, zgodnie z pierwotnym zamysłem Bożym. Przede wszystkim człowiek, marnotrawny syn, który przez grzech roztrwonił cenne dobro wolności, odzyskuje utraconą godność”²¹.

Rzeczywistość nowego człowieka, nowego życia i nowego stworzenia zostaje w sposób sakramentalny uobecniiona w sakramencie chrztu świętego. Stało się już tradycją, że „od najdawniejszych czasów Kościół nie znajduje niczego, co bardziej by uwydatniało rzeczywistość tej świętej nocy, tej paschalnej wigilii, jak właśnie chrzest [...]. Bo nic bardziej nie odzwierciedla tego przesilenia, tego Chrystusowego Przejścia, czyli Paschy, jak ten sakrament. I nic bardziej nie przybliży do Chrystusa, do Jego paschalnej nocy, tej nocy jedynej, mesjańskiej, jak [...] właśnie ten sakrament”²². Dlatego sprawowanie centralnej liturgii całego roku kościelnego koncentruje się na tematyce chrztu. Specyfika tej liturgii przypomina o powtórny narodzeniu z wody i Ducha Świętego w sakramencie chrztu świętego, który „nosi w sobie szczególne podobieństwo Chrystusowego zmartwychwstania, ponieważ wprowadza w życie, które nie umiera”²³. Dla podkreślenia wagi wydarzenia podczas corocznej celebracji Wigilii Paschalnej, papież Jan Paweł II udziela sakramentu chrztu świętego i pozostałych sakramentów chrześcijańskiego wtajemniczenia katechumenom pochodzącym z różnych krajów, reprezentujących wszystkie kontynenty.

Dar nowego życia otrzymanego w sakramencie chrztu świętego ubogaca człowieka darem wiary, który należy w sobie rozwijać i pomnażać. W homilii podczas sprawowania Wigilii Paschalnej w roku 1980, Ojciec Święty wskazał na fakt, iż ta wiara posiada siłę gromadzenia się w jedną wspólnotę wszystkich wyznawców prawdy o Chrystusowym zmartwychwstaniu. Z wielką mocą wołał papież w Bazylice Św. Piotra, wypowiadając pod adresem Chrystusa słowa inwokacji: „Gromadzimy się na wielu miejscach ziemi w tę noc świętego czuwania przy Twoim grobie. [...] Jest nas wielu – a wszystkich nas łączy jedna wiara, zrodzona z Twojej Paschy, z Twego Przejścia poprzez śmierć do Życia Nowego, zrodzona z Twego Zmartwychwstania”²⁴.

---

²⁰ Tenże, *Święte czuwanie w Noc Paschalną* (homilia wygłoszona 5 kwietnia 1980 r.), OR 1 (1980) nr 4, s. 6.

²¹ Tenże, *Przypatrz się, człowieku, jaka jest twoja godność* (homilia wygłoszona 11 kwietnia 1998 r.), OR 19 (1988) nr 5-6 (203), s. 31.

²² Tenże, *Sakrament Chrystusowego Przejścia* (homilia wygłoszona 14 kwietnia 1990 r.), OR 11 (1990) nr 4 (122), s. 18; por. KPK kan. 856.

²³ Jan Paweł II, *Z Chrystusem zmartwychwstała nadzieja* (homilia wygłoszona 15 kwietnia 1995 r.), OR 16 (1995) nr 6 (174), s. 52.

²⁴ Tenże, *Święte czuwanie w Noc Paschalną...*, s. 6.

Misterium paschalne stanowi początek i źródło nowej rzeczywistości w dziejach świata i historii człowieka. W nim urzeczywistnia się prawda o nowym człowieku, nowym życiu i nowym stworzeniu. Chrystusowa Pascha jest łaską duchowego obmycia, oczyszczenia i odrodzenia, które daje człowiekowi wiarę jako dar i zadanie.

3. Znaki objawiające nową rzeczywistość

Bogactwo treści liturgii Wigilii Paschalnej zostaje ukazane poprzez zewnętrzne i dostrzegalne znaki (por. KL 7). W kontekście przeżywania nocy zmartwychwstania, Jan Paweł II naucza, że nad wszystkim dominuje najgłębsza symbolika „nocy opromienionej światłem”, „nocy zwyciężonej przez dzień”. W kolejnych częściach tej liturgii pojawiają się trzy symbole:²⁵ światło, woda i chleb. Wszystkie „te znaki odwołują się do sakramentów inicjacji chrześcijańskiej i wyrażają sens zwycięstwa, jakie Chrystus odniósł dla zbawienia człowieka”²⁶. Tematyka znaku chleba dominuje w homiliach głoszonych podczas wielkoczwartkowej Mszy Wieczerzy Pańskiej. Zaś w homiliach wygłaszanych w trakcie sprawowania Wigilii Paschalnej Jan Paweł II zdecydowanie skupia uwagę na znaku światła i wody, ukazując ich znaczenie w różnych aspektach.

Znamienne jest, że celebrowanie Wigilii Paschalnej rozpoczyna się na zewnątrz świątyni od liturgii światła, czyli obrzędu poświęcenia ognia i przygotowania paschału²⁷. W tym fakcie Papież dostrzega, iż już sam początek liturgii stanowi zapowiedź tego, co ma się tej nocy dokonać. W homilii podczas Wigilii Paschalnej roku 1997 Jan Paweł II zaznaczył, że „na początku poświęca się „nowy ogień”, a od tego ognia zapala się świecę paschalną, która zostaje przeniesiona w procesji do ołtarza. Paschał najpierw posuwa się w mroku, aż do momentu, kiedy po trzecim Lumen Christi światło znów wypełnia wnętrze całej Bazyliki. W ten sposób zostały z sobą powiązane elementy ciemności i światła, śmierci i życia. [...] Jest to niejako pierwszy krok w kierunku życia. Tej nocy ma się dokonać szczególne przejście ze śmierci do życia, a liturgia światła wraz ze słowami z Księgi Rodzaju jest tego pierwszą zapowiedzią”²⁸.

To światło stanowi symbol przekraczający granice jednej celebrowanej. Ono jest obecne w dziejach świata i w historii człowieka od samego początku i wpisane jest w naturalny sposób w zbawcze wydarzenia urzeczywistniające się na przestrzeni wieków. W tym kontekście Papież naucza, że to jest „Światło, które rozświetla całą przeszłość, odsłania głębokie znaczenie wszystkich ksiąg Starego Przymierza i wszyst-

²⁵ Należy domniemywać, że papież pisząc o bogactwie obrzędowym liturgii Wigilii Paschalnej, zamiennie używa pojęć *symbol* oraz *znak*. Tymczasem analiza tych terminów pozwala na stwierdzenie, że w obszarze liturgii znak jest objawieniem Boga działającego i zbawiającego, zaś symbol jest objawieniem człowieka przyjmującego i uczestniczącego w znakach. Symbol pełni wobec znaku funkcję służebną. Zob. J. Nowak, *Apostolski wymiar liturgii*, Poznań 1999, s. 138-193.

²⁶ Jan Paweł II, *Liturgia Wielkiego Tygodnia...*, s. 39; por. W. Świerżawski, *Panie, pokaż nam Ojca. Mistyka zakorzeniona w liturgii*, Kraków 1987, s. 461.

²⁷ Zob. MR, s. 150.

²⁸ Jan Paweł II, *Wielka radość Kościoła* (homilia wygłoszona 29 marca 1997 r.), OR 18 (1997) nr 4-5 (192), s. 30.

kich czytań wigilijnej liturgii. Światło Chrystusa szło przed człowiekiem od początku jego ziemskich dziejów. Od stworzenia – od „drzewa wiadomości dobra i zła” – od kuszenia i grzechu... szło to Światło. [...] Taka jest moc tego Światła, że zdolne jest ciemność, zewnętrzną i wewnętrzną przeobrazić w Dzień”²⁹. W tę rzeczywistość Światła wpisane jest życie człowieka ze wszystkimi jego problemami. To Światło posiada silny charakter egzystencjalny, gdyż „sugestywne obrzędy Wigilii Paschalnej w Wielką Sobotę z symboliką ognia, światła [...] mają właśnie pokazać, że Chrystus jest Światłością świata; od poświęconego ognia w przedsionku świątyni zostaje zapalony paschał, symbol zmartwychwstałego Chrystusa; na świecy paschalnej wyryte litery „alfa” i „omega” oraz bieżący rok, dla pokazania, że początek i koniec czasu są wpisane w Wieczność Bożą; przy śpiewie diakona *Lumen Christi* od płomienia paschału zapala się świece trzymane przez wiernych, a następnie, w miarę jak procesja z paschałem posuwa się ku ołtarzowi, światła świątyni. Ta sugestywna scena podkreśla, że jedynie Chrystus-Odkupiciel niesie Światło Bożego Objawienia, rozprasza ciemności i rozwiązuje zagadkę dziejów”³⁰.

Z kolei w homilii podczas Wigilii Paschalnej roku 1996 Jan Paweł II nawiązując do bogatej symboliki światła podkreśla, że kryje ona w sobie treści zbawcze, które liturgia Kościoła na nowo, w sposób sakramentalny uobecnia. Symbolika światła stanowi swoistego rodzaju zasłonę, za którą obecny jest pełen wartości świat łaski dającej zbawienie. Ponieważ w Chrystusie i w Jego misterium paschalnym światłość zajaśniała w sposób ostateczny i definitywny, dlatego „w dniu Paschy symbole ustępują rzeczywistości”³¹.

W tym kontekście Papież odwołuje się do naturalnego żywiołu ognia, który może mieć również moc niszczycielską, gdyż „ogień trawi i pożera wszystko, co napotyka na swojej drodze”³². Jednak w liturgii ten sam żywioł ma moc błogosławioną, gdyż w Wigilię Paschalną „Kościół rozpala ogień, ażeby od niego zaczerpnąć światło, [...] które staje się symbolem zmartwychwstania”³³.

Jest to rzeczywistość głęboko uzasadniona, gdyż Wigilia Paschalna stanowi objawienie życia, które jest Światłością ludzi, gdzie czytania tej liturgii łączą z sobą dwa żywioły, z których jeden jest źródłem światła³⁴. Ta noc zmartwychwstania ze swej natury nie jest „jednak zwycięstwem ciemności, bo niespodziewanie zostanie rozjaśniona blaskiem światła, które ogłosi wszystkim zaskakującą wieść o zmartwychwstaniu Chrystusa. [...] Cała wizja dziejów zostaje odwrócona: śmierć ustępuje miejsca życiu. Życiu, które już nie umiera. [...] Ta Wigilia wprowadza nas w dzień, który nie zna zmierzchu”³⁵. Dlatego, tak jak i w wielu innych ważnych momentach życia,

²⁹ Tenże, *Lumen Christi* (homilia wygłoszona 2 kwietnia 1988 r.), OR 9 (1988) nr 3-4 (100-101), s. 9.

³⁰ Tenże, *Paschalny sens życia...*, s. 19.

³¹ Tenże, *Niech nikt nie lęka się światłości Chrystusa* (homilia wygłoszona 6 kwietnia 1996 r.), OR 17 (1996) nr 5 (183), s. 43.

³² Tenże, *Radość nocy wielkanocnej* (homilia wygłoszona 2 kwietnia 1994 r.), OR 15 (1994) nr 5 (1963), s. 11.

³³ Tamże.

³⁴ Por. Tenże, *Wielka radość Kościoła...*, s. 30.

³⁵ Tenże, *Zniweczył śmierć naszą* (homilia wygłoszona 14 kwietnia 2001 r.), OR 22 (2001) nr 6 (234), s. 20.

Kościół zostaje wezwany do czuwania, gdyż „choć noc jest głęboka i grób zapieczętowany – wyznajemy, że już zapaliło się w niej światło, i idzie poprzez ciemność nocy i mroki śmierci. Jest to światło Chrystusa”³⁶. Z tej też racji – przypomina Jan Paweł II – „podczas wielkiego czuwania w noc paschalną powraca nieustannie motyw światła, [...] którym jest Chrystus umarły i zmartwychwstały”³⁷.

Bogata symbolika światła obecna w czasie sprawowania Wigilii Paschalnej, zostaje dopełniona o równie ważną symbolikę wody, przy której liturgia świętej nocy zmartwychwstania zatrzymuje się najdłużej. W swoich przemówieniach Jan Paweł II szeroko omawia znaczenie znaku wody. Jakkolwiek woda jest żywiołem, który może także sprowadzić na człowieka śmierć, to jednak w świetle nauczania św. Pawła (zob. Rz 6, 3-4) symbolicznie oznacza ona śmierć Chrystusa. Przed człowiekiem powstaje zadanie przejścia przez tę rzeczywistość śmierci. Dlatego – mówi Jan Paweł II – „potrzebne jest zanurzenie w wodzie. Jednakże to zanurzenie wraz z Chrystusem służy nie tylko obmyciu. Zanurzenie to – jeszcze więcej – jest ożywcze. Zawsze woda ze źródła orzeźwia znużone ciało, przywraca mu siły i dlatego woda stała się sakramentalnym znakiem odrodzenia przez chrzest”³⁸.

O walorach znaku wody przypomina Jan Paweł II przy innej okazji, nawiązując do prawdy o sakramencie chrztu świętego, który jest mocno osadzony w obrzędach Wigilii Paschalnej. Ukazuje znaczenie wody na przestrzeni całej historii zbawienia. Woda jest żywiołem, do którego odwołuje „się liturgia wigilii paschalnej, którą sprawujemy. Żywioł wody jako oddech, w którym giną ludzie – jako symbol śmierci. Żywioł wody jako miejsce ocalenia Ludu Bożego. Żywioł wody jako dobroczynna moc, która gasi pragnienie. [...] Woda – żywioł odradzający. Śmierć Chrystusa upodobniona zostaje do tego żywiołu. [...] Liturgia wigilii paschalnej głosi pochwałę tej wody, do której wraz ze śmiercią Chrystusa zstąpiła moc Ducha Świętego. [...] W Chrystusie grzech przestał być śmiercionośną otchłanią dla człowieka, wodą pochłaniającą: Jego śmierć stała się śmiercią dla grzechu – sprowadziła bowiem moc Ducha Świętego, który daje życie. Ta moc staje się udziałem każdego z nas w Sakramencie Chrztu”³⁹.

Symbolika światła i wody są głównym przedmiotem homilii papieża Jana Pawła II podczas celebracji Wigilii Paschalnej. Czytania biblijne tej liturgii łączą w sobie dwa żywioły: ognia i wody⁴⁰, które nie tylko oddają istotę paschalnego misterium Chrystusa, ale uobecniają również nową rzeczywistość zrodzoną w sakramencie chrztu świętego.

³⁶ Tenże, *Godzina zwycięstwa Chrystusa nad śmiercią...*, s. 5.

³⁷ Tenże, *Święte Triduum miłości i przebaczenia...*, s. 43.

³⁸ Tenże, *Radość nocy wielkanocnej...*, s. 11.

³⁹ Tenże, *I wyprowadził swój lud z domu niewoli* (homilia wygłoszona 25 marca 1989 r.), OR 10 (1989) nr 3 (111), s. 6.

⁴⁰ Zob. tenże, *Wielka radość Kościoła...*, s. 30.

4. Nowa rzeczywistość zobowiązaniem do odnowy życia i wezwaniem do apostołstwa

Uczestnictwo w nowej rzeczywistości, której źródłem jest tajemnica paschalna Chrystusa, rodzi naturalne konsekwencje w postaci wynikających zobowiązań. U podstaw tych zobowiązań obecna jest prawda o tożsamości człowieka. Z pomocą w szukaniu korzeni prawdy o sobie przychodzi liturgia Wigilii Paschalnej, w której „całe pokolenia uczniów i wyznawców Chrystusa otrzymywały odpowiedź. I my ją dziś otrzymujemy. [...] Odpowiedź daje nam tajemnica paschalna. Jest to odpowiedź śmierci i zmartwychwstania Chrystusa. Jest to odpowiedź wiary, która sięga nie tylko w sferę pojęć, ale w sferę samego istnienia, samej rzeczywistości”⁴¹. Wobec konieczności szukania prawdy o własnej tożsamości Kościół wszystkich wiernych wzywa ustami Papieża do nieustannego czuwania. Szczególnie zaś uwrażliwia na wagę czuwania w tę Świętą Noc, kiedy „Kościół pochyla się nad tekstami Pisma Świętego, które ukazują zarys Bożego zamysłu od Księgo Rodzaju po Ewangelię, a wraz z liturgicznymi obrzędami poświęcenia ognia i wody nadają tej szczególnej uroczystości wymiar kosmiczny. [...] W Wigilii Paschalnej, matce wszystkich wigilii, każdy człowiek może rozpoznać także swoją własną historię zbawienia, której fundamentalnym momentem jest odrodzenie w Chrystusie przez chrzest”⁴².

To czuwanie nie może mieć tylko charakteru biernej refleksji nad wielkimi tajemnicami zbawienia. Ich owocem ma być czynne i pełne zaangażowanie się w obszarze odnowy życia i działań apostołskich. Papież Jan Paweł II wyraża pragnienie, aby udział w misterium Paschy stał się „«zmartwychwstaniem» również w naszym życiu: niech wypłynie z niej nowy zryw, nowa żarliwość wiary, dobrych uczynków, miłości, sprawiedliwości, miłosierdzia. [...] Pascha musi być świętem życia, odrodzenia, odnalezienia Boga. Musi być świętem nowego i bardziej zdecydowanego podjęcia drogi, wzmocnionego przez Boże przebaczenie otrzymane dzięki Męce Pana”⁴³.

Liturgia Triduum Paschalnego, w tym również celebrowanie Wigilii Paschalnej daje nam możliwość aktywnego i owocnego uczestnictwa w tym misterium⁴⁴. Uczestnictwo w liturgii tych wielkich dni wprowadza nas sakramentalnie w całe bogactwo tajemnicy Chrystusa. Jednocześnie – co zauważa papież Jan Paweł II – „stanowi też wezwanie do tego, abyśmy uczynili z naszego życia egzystencję paschalną, nieustannie odrzucając zło i spełniając uczynki miłości w drodze do ostatecznego celu: do śmierci cielesnej, która dla chrześcijanina jest dopełnieniem codziennego przeżywania tajemnicy paschalnej w nadziei zmartwychwstania”⁴⁵.

⁴¹ Tenże, *Odpowiedź* (homilia wygłoszona 2 kwietnia 1983 r.), OR 4 (1983) nr 3 (39), s. 9; por. tenże, *Ozędzie Wielkanocne Jana Pawła II* (przemówienie wygłoszone 30 marca 1986 r.), OR 7 (1986) nr 3 (77), s. 9.

⁴² Tenże, *Grób pusty – nadzieja* (homilia wygłoszona 22 kwietnia 2000 r.), OR 21 (2000) nr 6 (224), s. 22; por. tenże, *Pascha Kościoła – przejście ku życiu...*, s. 8; tenże, *Miłość silniejsza niż śmierć...*, s. 1; tenże, *Paschalny sens życia...*, s. 18.

⁴³ Tenże, *Wielkanoc – święto życia i odnalezienia Boga* (przemówienie wygłoszone podczas audycji generalnej 20 marca 1986 r.), OR 7 (1986) nr 3 (77) s. 11.

⁴⁴ Zob. I. Pahl, *Noc paschalna – „Matka wszystkich wigilii”*, RBL 52 (1999) nr 2, s. 131.

⁴⁵ Jan Paweł II, *Liturgia Wielkiego Tygodnia...*, s. 39.

Zakończenie

Prawda o przejściu Chrystusa ze śmierci do życia jest przedmiotem papieskiego nauczania podczas corocznej celebracji Triduum Sacrum i wielkośrodkowych audienencji generalnych. Jan Paweł II w swoich homiliach i przemówieniach ukazuje ponadczasowy i powszechny charakter paschalnego misterium Syna Bożego. Podkreśla, iż tajemnica Paschy jest przede wszystkim objawieniem Bożej mocy na przestrzeni całej historii zbawienia. Z niej rodzi się w dziejach świata i człowieka kategoria nowej rzeczywistości. Jej bogactwo ukazuje liturgia Wigilii Paschalnej w znakach światła i wody. Uczestnictwo w tych największych wydarzeniach roku kościelnego rodzi wobec człowieka zobowiązanie do odnowy życia i apostołskiego działania, które ma być żywym świadectwem o ostatecznym zwycięstwie Chrystusa nad śmiercią i grzechem.

Z dokumentu II Polskiego Synodu Plenarnego
„Liturgia Kościoła po Soborze Watykańskim II”

132. Duszpasterze powinni wyjaśniać centralne znaczenie Wigilii Paschalnej w życiu wspólnoty wierzących. Wyjaśnienie musi sięgać już samej nazwy – nie jest to „nabożeństwo wielkosobotnie”, lecz „liturgia Wigilii Paschalnej”, najbardziej wyróżniona w roku kościelnym celebracją Zmartwychwstania Pana. Należy sprawować ją zgodnie z przepisami Kościoła, a więc rozpoczynać dopiero po zapadnięciu zmroku, włączyć do liturgii jak największe grono członków wspólnoty, pieczołowicie wydobyć symbolikę znaków, uwypuklić wyjątkową rolę przyrzeczeń chrzcielnych, wyjaśnić relację procesji rezurekcyjnej do Wigilii Paschalnej. Procesja ta stanowi ostatnią część całej celebracji Zmartwychwstania Pańskiego także wtedy, gdy jest przeżywana w poranek wielkanocny. Stanowi ona niejako uzupełnienie liturgii światła, wody i Eucharystii, przeżywanej w ramach Wigilii Paschalnej.